

Til: Stortingets Utenriks- og Forsvarskomit 

Fra: Forsvars- og Sikkerhetsindustriens forening, Norsk Industri, Kongsberggruppen
ASA, NAMMO AS

Dato: 3. oktober 2019

Sak: Meld. St. 26 (2018-2019) Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2018,
eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid. - Høring i Stortingets
utenriks- og forsvarskomit  8. oktober 2019.

1. Innledning

Forsvarsindustrien slutter seg til politikken som regjeringen legger frem i Meld. St. 26 (2018-2019). Et stabilt og forutsigbart regime for eksportkontroll er en forutsetning for at norsk forsvarsindustri skal forbli en troverdig og pålitelig leverandør og partner i det internasjonale markedet. Det norske regelverket for eksport av forsvarsmateriell er et av verdens strengeste. Det bidrar til å sikre legitimiteten og tilliten til forsvarsindustrien. Forsvarsindustrien leverer materiell, systemer og kompetanse som er avgjørende for Forsvarets kampkraft og forsvarsevnen. Eksport av forsvarsmateriell bidrar også til å styrke forsvarsevnen til v re NATO-allierte og andre samarbeidspartnere og dermed også til trygghet og sikkerhet for nasjonen og befolkningen. I tillegg bidrar industrien vesentlig til verdiskapning, teknologiutvikling, vekst og arbeidsplasser i mange lokalsamfunn. «Spin-off» fra forsvarsindustrien skaper produkter og systemer med utbredt bruk i det sivile samfunnet og som også gir betydelige bidrag til nasjonal verdiskapning.

Gjeldende lover, forskrifter og retningslinjer, og måten disse håndheves og praktiseres på, sikrer god kontroll med eksporten av forsvarsmateriell fra Norge. Industrien er enig i at kontrollen med eksport av forsvarsmateriell fortsatt skal være restriktiv og forutsigbar. Utvikling, produksjon og markedsføring av forsvarsmateriell forutsetter langsiktig planlegging, og industrien er derfor tilfreds med at regjeringen ønsker å videreføre mest mulig stabilitet og forutsigbarhet basert på tydelige retningslinjer.

Norske forsvarsindustri vinner i økende grad frem i svært krevende internasjonale markeder. Eksporten av forsvarsmateriell ble videreført på et høyt nivå i 2018. Siden 2010 har eksporten av forsvarsmateriell fra Norge økt med over 50%. Som følge av kontrakter inngått så langt i år og økende leveranser på allerede inngåtte kontrakter, som f.eks. F-35, forventes eksporten av forsvarsmateriell   øke ytterligere i årene som kommer. Dette er helt i tråd med den nasjonale forsvarsindustrielle strategien som Stortinget behandlet i juni i 2016, da en samlet komite i Innst. 185 S (2015-2016) var «svært tilfreds med at norsk forsvarsindustri har lyktes godt med å eksportere norsk forsvarsmateriell og teknologi.».

2. Eksport av forsvarsmateriell er avgjørende for forsvarsevnen og bidrar til trygghet og sikkerhet

Norsk forsvarsindustri eksisterer fordi Forsvaret har operative behov som ikke alltid kan dekkes ved å anskaffe hyllevarer. Norsk topografi, klima og begrenset økonomiske og menneskelige ressurser, gjør det i noen tilfeller helt nødvendig å utvikle egne nasjonale løsninger for å sikre at Forsvaret kan løse sine oppgaver. Forsvarsindustrien leverer materiell, systemer og kompetanse som er avgjørende for Forsvarets kampkraft og forsvarsevnen. I løpet av det siste året har Forsvaret inngått en rekke strategiske samarbeidsavtaler med norsk forsvarsindustri om bl.a. ammunisjonsforvaltning, vedlikeholdstjenester og logistikkstøtte som ytterligere øker forsvarsindustriens betydning for forsvarsevnen. Eksport av forsvarsmateriell bidrar også til å sikre forsvarsevnen til v re NATO-allierte og andre samarbeidspartnere og dermed også til trygghet og sikkerhet for nasjonen og befolkningen.

Eksport er en forutsetning for en forsvarsindustri i Norge. Omfanget som anskaffes til Forsvaret er for lite til å sikre en rimelig avkastning på investeringene i utvikling og produksjonsanlegg. Videre er det for lang tid (20 - 40 år) mellom hver gang Forsvaret anskaffer en type materiell eller system, til at det er mulig å opprettholde nasjonale teknologiske kompetansemiljøer som understøtter Forsvaret, uten at disse miljøene styrkes og videreutvikles gjennom eksport og/eller deltagelse i flernasjonale samarbeidsprosjekter. I tillegg kommer at eksportkunder finansierer videreutvikling og oppgraderinger av materiell som er utviklet for Forsvaret. På denne måten bidrar eksporten av forsvarsmateriell til å redusere levetidskostnadene for Forsvaret og til at systemene forblir relevante vesentlig lengre enn hva som hadde vært mulig dersom det norske forsvaret hadde vært eneste bruker.

Dette er også påpekt i Innst. 185 S (2015-2016) der Komitéen «*har merket seg at eksport og internasjonalt samarbeid er en forutsetning for å videreføre en nasjonal forsvarsindustri som kan levere materiell og systemer til Forsvaret og understøtte Forsvarets virksomhet i fred, krise og krig.*»

Industrien må derfor ha rammevilkår som er forutsigbare og på linje med de våre konkurrenter og samarbeidspartnere opererer under. Samtidig opererer industrien på en arena som krever regler som sikrer en forsvarlig handel med forsvarsprodukter. Disse to hensynene er i utgangspunktet ikke motstridende og ivaretas best ved at det etableres omforente felles internasjonale regler og praksis som sikrer at alle leverandører kan operere på like vilkår i det internasjonale forsvarsmarkedet.

Et stabilt og forutsigbart regime for eksportkontroll er helt avgjørende for å sikre en troverdig forsvarsevne som bidrar til trygghet og sikkerhet for nasjonen og befolkningen og for å sikre Forsvaret tilgang til teknologi, kompetanse og infrastruktur i fred, krise og krig.

3. *Et stabilt regelverk og forutsigbar praktisering er en forutsetning for en nasjonal forsvarsindustri og for Forsvarets evne til å løse sine oppgaver*

I Innst. 185 S (2015-2016) støttet et bredt flertall i Komitéen at «*regjeringen viderefører dagens retningslinjer for behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell.*». Vi tolker det dithen at det er bred politisk enighet om at det ikke er aktuelt å endre eksportkontrollregimet og praktiseringen av dette. Det er i tråd med industriens forventninger til forutsigbarhet i lys av den tydelige erkjennelsen i samme innstilling av behovet for en nasjonal forsvarsindustri som er avhengig av eksport.

Anskaffelse av forsvarsmateriell er en svært tid- og ressurskrevende prosess. Valg av leverandør er også som regel et valg av en strategisk industripartner som kjøpernasjonen forventer at kan levere og understøtte sine produkter i mange år. Kjøpernasjonen aksepterer å gjøre sin forsvarsevne avhengig av leveranser som forutsetter at leverandøren får eksportlisens i opprinnelseslandet. Dette gjelder også når det norske Forsvaret anskaffer fra utenlandske leverandører, som utgjør mer enn 70% av materiellanskaffelsene. Dersom en etablert leverandør ikke lengre er i stand til levere som forventet påløper store kostnader for kjøpernasjonen, bl.a. som følge av behov for utskifting av materiell med lang gjenværende levetid, kvalifisering, opplæring og trening, dokumentasjon og ukurans, men mest alvorlig, forsvarsevnen kan bli vesentlig svekket i de årene det tar å innføre en alternativ løsning fra en annen leverandør. Derfor må det foreligge svært tungtveiende grunner før det avslås eksportlisens til en nasjon når leveranser av et visst omfang allerede har funnet sted.

For industrien er det helt avgjørende at den fastlagte politikken videreføres. Det innebærer bl.a. at det ikke legges geografiske begrensninger på hvor forsvarsmyndighetene- og industrien i NATO-land og andre nærstående land kan benytte forsvarsmateriell som anskaffes fra Norge og at praksis hva gjelder retningslinjenes føringer om samarbeids- og utviklingsprosjekter, flernasjonale produkter og delleveranser, ikke endres.

Ensidige norske tiltak, som innebærer vesentlige endringer i praktiseringen av eksportkontrollregimet, eller signaler fra myndighetene om at slike tiltak vurderes, vil umiddelbart få negative konsekvenser for norsk forsvarsindustri. Det vil skape usikkerhet i markedet og hos kunder og samarbeidspartnere om Norge og norsk forsvarsindustri evne til å gjennomføre og understøtte leveranser og samarbeidsprosjekter. Derfor er det helt avgjørende for fortsatt eksport av forsvarsmateriell fra Norge at det ikke iverksettes tiltak, eller gis signaler fra norske myndigheter, som kan bidra til å skape slik usikkerhet.

4. En helhetlig og konsistent politikk som forvaltes av UD sikrer at all relevant informasjon blir vurdert ved behandling av søknader om eksportlisens

Både forsvarsindustrien og eksportkontrollen er en integrert del av norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Utenriksdepartementet forvalter kontrollen innenfor de rammer og føringer som Stortinget gir. Det innebærer bl.a. at en rekke kriterier, knyttet til menneskerettigheter og humanitære forhold, som for eksempel de som fremgår av EUs adferdskodeks, blir vurdert.

UD har, i langt større grad enn industrien, inngående kjennskap til den politiske situasjonen og samfunnsforholdene ellers i nasjoner det er aktuelt å søke lisens til. Bl.a. disponerer departementet et omfattende uteapparat som er tilstede lokalt og har førstehåndskunnskap om lokale forhold. Industrien har ingen mulighet til å ta frem et beslutningsgrunnlag som på noen måte er bedre enn det UD kan ta fram for å vurdere til hvorvidt det er riktig å tillate eksport av forsvarsmateriell. I tillegg er det slik at mer enn 100 bedrifter rapporterte lisenspliktig eksport av forsvarsmateriell til mer enn 50 nasjoner i 2018. Det er ikke hverken ønskelig, eller hensiktsmessig, at disse bedriftene individuelt, og med høyst varierende grad av kunnskap om lokale forhold i aktuelle markeder, skal gjøre vurderinger og treffe beslutninger som vil kunne påvirke norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Etablert praksis som innebærer at hver enkelt søknad om eksportlisens behandles individuelt av UD er derfor den beste og mest hensiktsmessige mekanismen for å sikre effektiv og konsekvent kontroll med eksporten av forsvarsmateriell fra Norge

Individuell behandling i UD av alle søknader om eksport av forsvarsmateriell fra Norge, sikrer at all relevant informasjon blir vurdert og effektiv og konsekvent kontroll med at eksporten skjer i tråd med Stortingets føringer og regelverket.

5. Nasjonal verdiskapning, arbeidsplasser og industriell utvikling

I tillegg til å tilføre Forsvaret materiell og systemer bidrar forsvarsindustrien også betydelig til nasjonal verdiskapning, teknologisk og industriell utvikling, eksportinntekter og høyteknologiske arbeidsplasser. Omsetningen i norsk forsvarsindustri i 2018 var omlag 16 milliarder kroner.

I 2018 utgjorde den forsvarsrelaterte omsetningen i norske små- og mellomstore bedrifter over hele landet om lag 5 milliarder kroner, det tilsvarer ca. 30% av den totale omsetningen i norsk forsvarsindustri. Mesteparten av dette beløpet er enten eksport, eller underleveranser til systemer som eksporteres fra Norge. 30% av eksporten av forsvarsmateriell skjer direkte fra SMBer.

De senere år har eksportandelen av forsvarsindustriens omsetning økt. Industriens omsetning til utenlandske kunder utgjør mer enn 70 % av totalomsetningen og de største norske forsvarsbedriftene henter over 80 % av omsetningen i utlandet. I perioden 2014 – 2018 gikk om lag 80% av eksporten av forsvarsmateriell til nasjoner i NATO, Norden og EU.

De store satsningene på utvikling av forsvarsmateriell i Norge, og påfølgende leveranser til Forsvaret og utenlandske brukere, gir store ringvirkningseffekter. Et stort og økende antall små og mellomstore (SMB) teknologibedrifter i hele landet deltar i de store nasjonale teknologiprogrammene på forsvarsområdet. For eksempel deltar allerede nærmere 140 norske underleverandører i utvikling og produksjon av Joint Strike Missile (JSM) til F-35. Dette hever bedriftenes kompetanse, styrker konkurransekraften både nasjonalt og i eksportmarkedet, og gjør dem attraktive når utenlandske leverandører til Forsvaret, og annen utenlandsk høyteknologisk industri, søker samarbeidspartnere og underleverandører i Norge.

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge og norsk industris deltagelse i flernasjonale forsvarsmateriellprosjekter, er en forutsetning for at industrien skal kunne fortsette å styrke og videreutvikle et høyteknologisk kompetansemiljø med høy verdiskapning og betydelige ringvirkningseffekter i mange lokalsamfunn i hele landet.